

In de schaduw van Westerbork

Cobus Sandema

*Foto op Cover: Cobus, juli 1946 in Kamp Westerbork
(fotograaf onbekend).*

Foto pag. 3: Kamp Westerbork.

Bron: Herinneringscentrum, Kamp Westerbork.

INHOUD

<u>1</u> Woord vooraf	7
<u>2</u> Geboorteplaats Westerbork	10
<u>3</u> Oktober 1985	14
<u>4</u> Augustus 1990	18
<u>5</u> Een naam is een aanknoping	20
<u>6</u> Zoektocht zonder podium	24
<u>7</u> De jaren door	41
<u>8</u> Gevonden!	56
<u>9</u> De ontmoeting	63
<u>10</u> Verloren emotie	69
<u>11</u> Een schippersjongen	77
<u>12</u> Dit is hem!	87
<u>13</u> Terugblik	105
<u>14</u> Hanna	114
<u>15</u> Frederik	116
<u>16</u> Stijn	120

<u>17</u> Familie Nijenwolde	128
<u>18</u> De andere kant	130
<u>19</u> Moeder	133
<u>20</u> Dirk	139
<u>21</u> Cobus	141
<u>22</u> Bastiaan	148
<u>23</u> Over mij	151
<u>24</u> Naschrift 1	163
<u>25</u> Naschrift 2	165
<u>26</u> Kamp Westerbork 12 april 2010	168
<u>27</u> Bronnen	169

1 Woord vooraf

Waar lag in de oorlog de lijn tussen goed of fout? Het antwoord komt van de winnaars; zij hebben de grens bepaald. Zij die twijfelden, neutraal of kritisch waren werden opzij gezet, verliezers hielden zich stil. Voor gewone burgers in bezettingstijd was het niet uitsluitend een zwart-witverhaal. Het kwaad is bij ieder mens latent aanwezig. Als stormen bedaren, drijven de ware verhalen over het verleden naar boven. Volgens de Canadese schrijver Michael Ignatieff is de enige geschiedenis die echt bestaat opgetast in het geheugen van levende mensen.

Omdat ik niet wil dat mijn verhaal verloren gaat, draag ik dit boek op aan mijn geliefden, kinderen en kleinkinderen. Ik ben geboren op donderdag 6 december 1945 in kamp Westerbork. Van mijn moeder kreeg ik de naam van mijn grootvader Jacobus, gevolgd door haar meisjesnaam Oostering. Mijn roepnaam werd Co. Van de kampadministratie kreeg ik het registratienummer 7552. Mijn ongehuwde moeder, Rietje Oostering, was zwanger geworden van iemand die voor mij 62 jaar onbekend zou blijven en die ik nooit meer zou ontmoeten. Haar vader, mijn opa, Jacobus Oostering was vanaf 1935 lid van de Provinciale Staten van Drenthe voor de NSB. Als landwachter kwam hij in de nacht van 4 oktober 1944 bij een 'schietincident' om het leven. Volgens een onbevestigd verhaal stuitte grootvader met zijn collega landwachter Jan Wassink tijdens de nacht vanuit Emmen bij toeval op twee jonge verzetsmannen die ze staande wilden houden voor een controle. De mannen lieten zich niet aanhouden. Ze waren beter bewapend en begonnen onmiddellijk te schieten. Opa Cobus werd hierbij dodelijk getroffen, Jan Wassink bleef ongedeerd en de daders ontkwamen in de nachtelijke duisternis maar werden enige weken later opgepakt. Cobus was weduwnaar, zijn vrouw en mijn oma Bette Riekering was op 30 september 1943 in het ziekenhuis van Emmen overleden aan de gevolgen van een mislukte operatie.

Ze was 55 jaar geworden. Ik bleef vanaf mijn geboorte bij mijn moeder in het kamp wonen tot de gerechtelijke uitspraak en haar directe vrijlating op 26 november 1947. Na een korte inwoning bij het gezin van haar broer Manus in Barger Oosterveen werd ik een aantal maanden daarna bij een kinderloze getrouwde nicht in Coevorden ondergebracht. Moeder vertrok naar Haarlem waar een vriendin van haar was gaan wonen, zij was vroeger een buurmeisje van moeder. Door een huwelijk met een Haarlemmer, kwam zij in deze stad terecht. Zij had hem leren kennen in Klazienaveen toen hij daar als vrachtwagenchauffeur in 1942 voor een Duitse transportonderneming werkte. In Haarlem zocht moeder werk en woonruimte. Enkele maanden later had zij een nieuw bestaan voor ons gevonden, ver weg van haar dorp en omgeving. Een omgeving die pijnlijk genoeg alles wist over mijn moeder, haar kind en het 'foute' oorlogsverleden van onze familie. Zij kon in het onbekende Haarlem haar geheimen bewaren, onder andere wie mijn biologische vader was. Ondanks mijn vragen en pogingen heeft zij haar geheimen nimmer prijsgegeven.

Cobus Sandema

*Interneringskamp Westerbork.
Bron: Herinneringscentrum, Kamp Westerbork.*

2 Geboorteplaats: Westerbork

Ik zal ongeveer tien jaar oud geweest zijn toen moeder mij vertelde dat ik in het Kamp Westerbork was geboren. Ik was altijd in de veronderstelling dat mijn geboorteplaats Klazienaveen was, de geboorteplaats van mijn moeder, haar zuster en haar vijf broers. Ik was toen zo jong dat ik nauwelijks besepte wat Kamp Westerbork betekende. Ik begreep er niks van, in dat soort kampen hadden toch alleen Joden gezeten tijdens de oorlog? Waarom was ik dan in dat kamp geboren? En dan na de oorlog? Geboorteplaats Westerbork zou altijd van invloed zijn op mijn leven.

Instinctief wist ik dat het niet goed zat en dat ik als kind met een geheim werd opgezadeld waarover ik nooit met vriendjes op straat kon spreken. Ik zat in de vierde klas van het lager onderwijs en tijdens geschiedenisles die voor mij toen in duigen viel werd het voor mij duidelijk wat die Tweede Wereldoorlog voor ons Nederland betekende. Bovendien was ik vóór de overwinnaars van de oorlog en vóór het verzet en vol medelijden met de Joodse bevolking die vervolgd was, maar ik wist nog niets van de vernietigingskampen. In mij was op dat moment een pijnlijk loyaliteitsconflict ontstaan naar mijn ouders, dat nooit meer over zou gaan. Moeder Rietje was drieëntwintig jaar oud en ongehuwd toen ik geboren werd. De vraag wie mijn vader was, was voor mij belangrijker dan mijn geboorteplaats. Als kleuter vroeg ik weleens aan mijn moeder waar mijn papa was. Ik kreeg als antwoord dat hij was verongelukt, dat hij niet meer in leven was. Zoals kleine kinderen reageren, ging ik zonder door te vragen verder met spelen. Naarmate ik ouder werd, werd de vraag wie mijn biologische vader was prangend, maar moeder zei: "Dat vertel ik je later nog wel, maar niet nu!". Door het ontwijkende gedrag van moeder werd het steeds moeilijker om de vraag wederom te stellen. Mijn vraag werd uiteindelijk een taboe. Wel vertelde zij over haar periode in het kamp Westerbork.

Hoe zij geleden had onder de schoppen, klappen en andere vernederingen van bewakers en bewaaksters. Vooral in de eerste maanden van haar internering in kamp Westerbork was er een complete anarchie onder de kampbewaking, die naar willekeur de gevangenen sloeg en treiterde. Vooral jonge geïnterneerde vrouwen waren niet veilig voor mannelijke bewakers. Verkrachtingen en andere seksuele excessen kwamen voor. Zwangere vrouwen werden met geweerkolven bewerkt of in hun buik getrapt om jonge 'Mussertjes' te verdelgen. De babysterfte was dan ook hoog. Moeder is die moeilijke tijd buitengewoon moedig doorgekomen en heeft voor mijn leven gestreden. Toen later onder het bevel van kampcommandant Buijvoets de omstandigheden in het kamp langzaam beter werden, kwamen de 'goede' herinneringen, maar die momenten waren schaars. Ruim tweeënehalf jaar lang vernederend kampleven bracht haar in een beklemmende onzekerheid over haar eigen toekomst. Moeder was vanaf 11 juli 1940 lid geweest van de Nationaal Socialistische Vrouwen Organisatie (N.S.V.O.), de vrouwenbeweging van de NSB. Dit was niet alleen uit eigen overtuiging maar vooral uit loyaliteit naar haar vader en een aantal van haar broers die al langer lid waren. De ene broer iets fanatieker dan de andere. Ik heb nimmer de indruk gehad dat moeder zich ooit schuldig gevoeld heeft over haar keuze in de oorlog. Zij was klein en tenger maar geestelijk sterk en opstandig. Volgens de verhalen van mijn tante maakte ze de opmerking naar haar jongere zus toen ze samen bij binnenkomst van het kamp kaal geschoren werden: "Kijk eens, ik heb een nieuwe haardracht gekregen!" Ze ging de strijd aan met bewaaksters, ze toonde zich nooit bang. Toen de bewaking na verloop van tijd zag dat zij zichtbaar zwanger was, werd zij nog meer vernederd en mishandeld. Haar ongebooren kind kon alleen van een NSB'er zijn, dus was het addergebroed! Volgens moeder was mijn eerste levensjaar een strijd op leven en dood door de vele aanslagen op mijn gezondheid.

Gewone kinderziektes konden nauwelijks bestreden worden door het tekort aan medicijnen en goede verzorging. Er was in het Nederland van 1945 een groot gebrek aan noodzakelijke producten zoals kleding, voeding en toiletgerei, vooral in strafkampen. Distributiekantoren draaiden alle werkdagen op volle toeren om kleding, gebruiksgoederen en voedsel eerlijk in ons land te verdelen. In die verdeling stonden geïnterneerde NSB'ers en collaborateurs uiteraard achteraan; zij hadden nergens recht op. In de zomermaanden van 1945, voor mijn geboorte, waren vele baby's in het kamp overleden aan ondervoeding en aan gebrekkige medische verzorging. Ik werd in de winter van 1945-1946 twee keer ernstig ziek. De eerste keer kreeg ik een zware longontsteking met hoge koorts, de tweede keer een vorm van ernstige buikloop, ik dreigde uit te drogen en te overlijden. Moeder knipte een grote blonde lok van mijn haren af. Het was in die tijd de gewoonte om een stukje haar van een overleden kind te bewaren. Zij heeft het altijd bewaard in een oude opgevouwen krant in haar linnenkast. Gelukkig werd ik weer beter. Volgens verhalen die zij mij over het kamp vertelde, had ik mijn leven vooral te danken aan een geïnterneerde arts die 'illegaal' medicijnen kon regelen. Deze arts werd later 'bij toeval' in Haarlem onze huisarts. In de loop van 1947 werden we om onverklaarbare redenen enkele maanden overgeplaatst naar kamp Wezep, om uiteindelijk terug te keren naar Kamp Westerbork. Ik mocht als kind in het kamp bij mijn moeder blijven vanaf mijn geboorte op 6 december 1945 tot 26 november 1947, direct na de uitspraak en het ontslag van moeder door Het Bijzonder Gerechtshof. Van het kampleven kan ik me niets herinneren, alles is mij verteld. Ongeveer negen maanden na mijn geboorte sterkte ik eindelijk aan tot een forse gezonde baby; ik neem aan dat de omstandigheden in het kamp iets verbeterd waren. Het was niet meer te zien aan mij dat ik zo ziek was geweest, ik werd zelfs mollig en het knuffelkind van de geïnterneerde vrouwen met wie

mijn moeder haar barak deelde. Uit moeders verhalen begreep ik dat er ook enkele broers van haar in het kamp waren geïnterneerd. Haar jongere en enige zus Anja van zestien jaar werd na enkele maanden vrijgelaten, zij was onschuldig. In het kamp moet iets van een geestelijke verzorging zijn geweest. Er zal een mogelijkheid zijn geweest kerkdiensten te bezoeken. Geïnterneerde foute priesters? Ik zou het niet weten; wel werd ik op zaterdag 8 december 1945 in het kamp gedoopt. Een jongere broer van moeder had toestemming gekregen als peetoom aanwezig zijn bij de 'doopplechtigheid' of wat het ook mocht voorstellen. Mijn peettante was een onbekende Limburgse vrouw die in dezelfde vrouwenbarak als moeder verbleef. Ik bezit nog twee kleine pastelkleurige bidprentjes van heiligen waar de namen van mijn peetouders met datum in potlood als een herinnering op de achterkant zijn opgeschreven. Vaak heb ik gedacht hoe het moet zijn geweest voor moeders met kleine baby's in het kamp. Ik denk aan praktische zaken zoals luiervas en babyvoeding. Van moeder hoorde ik later dat ze overdag gedwongen werden groenten schoon te maken voor een conservenfabriek in de buurt van Assen. Extra gemotiveerde werkneemsters waren ze dus niet. Als ultieme wraak voor de slechte behandeling in het kamp voegden de gedetineerde vrouwen regelmatig 'oneigenlijke producten' aan de groenten toe. Moeder kocht of consumeerde in haar leven na de kampperiode nooit meer groenten uit pot of blik.

3 Oktober 1985

Ik ben 39 jaar, getrouwd met Hanna, samen hebben we twee leuke opgroeiende pubers en een goede relatie. Ik heb Hanna helemaal op de hoogte gebracht van het foute verleden van mijn ouders, ze steunt me in moeilijke momenten die ik heb over het verleden van mijn familie.

Ik heb het besluit genomen om mijn geboortegrond in Westerbork te bezoeken. Ik neem op dinsdag een vrije dag en ik vertrek vroeg in de morgen met de auto vanuit Haarlem naar Drenthe. Het is somber, regenachtig weer, de herfst heeft zich aangekondigd. Als ik in de buurt van het kamp kom, volg ik de borden die me naar het herinneringscentrum wijzen. Ik parkeer mijn auto voor het centrum en ga naar binnen. Binnengekomen lees ik de informatie over Kamp Westerbork. Ik ben onder de indruk van de foto's die het leed in zwart-wit afbeelden; het is leed van een andere orde. Ik word ontzettend verdrietig en besluit weg te gaan en de wandeling te maken naar de plek waar eens het kamp heeft gestaan. Als ik door het bos loop, komen mijn emoties pas goed los in de grijze stofregen en ik loop huilend de weg af tot ik links bij een groene, houten villa aankom. Het is de voormalige woning van de Kampcommandant en hij lijkt nog bewoond door iemand. Ik loop door. Gelukkig ben ik onderweg niemand tegengekomen, het is nog vroeg op de dag. Ik kom aan bij een grote open plek. Bij een maquette midden op het open terrein lees ik de informatie over het kamp. Ik denk dat mijn geboorteplek een van de barakken is geweest waar de zieken werden verzorgd. Het kan barak 11 zijn geweest (polikliniek). Barak 61 werd gebruikt als kerk, dus daar moet ik gedoopt zijn. Ik zwerf nog even rond, ontloop een paar bezoekers die inmiddels ook op het kampterrein rondlopen en wandel naar de verboden rails met een wachttorens. Gelukkig ben ik uitgehuild en ik vraag me af waar die hevige emotie vandaan kwam. Ik heb een fijn gezin met gezonde kinderen, een lieve

knappe vrouw, een mooi eigen huis en een goede baan met voldoende inkomen. Is het om het onbeschrijflijke leed dat hier de afgevoerde Joden is aangedaan? In ieder geval roept deze open plek veel emotie bij me op, mijn gedachten gaan naar hoe het moet zijn geweest. Het drama van toen speelde zich af in de kleuren, warmte of kou en met de geuren die bij elk jaargetijde horen. Voor mij zijn het allemaal emotieloze zwart-witbeelden van angstige mensen zonder toekomst. Ouderen, gezinnen en kinderen, een trein die vertrekt, gewapende mannen in uniform met aangeliende, blaffende herdershonden in het decor van houten barakken en rokende schoorstenen. Mensen klimmen in goederenwagens op weg naar hun laatste hoop die als as in het oosten zou vervliegen. Ooit had ik op veertienjarige leeftijd een film in Cinema Palace aan de Grote Houtstraat gezien, *Eichman und das Dritte Reich*, waar ik halverwege kotsend de bioscoopzaal ben uit gevluht door de verschrikkelijke taferelen die ik voor het eerst zag op het witte doek. Ik kon het niet geloven wat ik gezien had en ik was vele dagen daarna nog van slag. Daarbij kwam een beklemmende gedachte dat je eigen ouders, grootouders, ooms en tantes in een systeem hebben gezeten dat daar de verantwoordelijkheid voor draagt. Ze zijn nooit gedwongen deze keuze te maken. Het stemt me bitter en ik voel de erfelijke last ook op mijn schouders. Natuurlijk, je bent onschuldig geboren en mijn familie heeft misschien de consequenties van een foute keuze niet kunnen overzien. Zij zijn door de bezetter misleid en bedrogen, maar ze hebben niet getwijfeld en het was een bewuste keuze. Daarvoor hebben zij na de bezetting hun straf gekregen en gedragen. Ik behoor tot zo'n foute familie en ze hebben het wankele voordeel van mijn twijfel, omdat zij mij met liefde en genegenheid hebben opgevoed. Wat ook hun motief was, de gedachte dat zij in de oorlog sympathiek ten opzichte van de bezetter stonden, is voor mij onverteerbaar. Duidelijk is dat ik veel last heb van het schuldgevoel dat mijn familie veroorzaakt heeft.

Met dit probleem kunnen zij me niet helpen, ze hebben amper het besef dat ik daarmee zit. Ze hebben genoeg aan hun eigen problemen. Het zou mij geholpen hebben als zij later openlijk hun spijt hadden betuigd. Dat zat er helaas niet in. De Nederlandse overheid heeft duizenden kleine burgers in de kampen voorgoed gefrustreerd. Voor hen zou geen plaats meer zijn in de maatschappij, met dank aan de toespraak van onze burgervreemde koningin Wilhelmina voor radio Oranje in 1944, waarin zij aangaf hoe Nederland na de oorlog met collaborateurs zou omgaan. Een ongenueanceerde dappere uitspraak vanuit een veilige schuilkamer. Buiten de verantwoording die ze voor hun fouten moeten afleggen aan het Nederlandse volk, moeten die foute burgers dan ook nog 'het spijt me' zeggen tegen hun eigen kroost? Verantwoording afleggen aan kinderen? Hoe bedenk je het! Verdriet en frustratie heeft een eigen rangorde in een ouder-kindrelatie. Een kind heeft toch nog niets meegemaakt! Waar praten ze over! Je moet je mond houden en denk aan het gebod *Eert je vader en moeder*. Ik kom niet uit deze puzzel. Nee, dat zal nooit meer goed worden met die generatie!

Mijn moeder is nog steeds zwijgzaam over wie mijn biologische vader was. Ik ga er inmiddels vanuit dat hij niet meer in leven is. Ik vrees de waarheid van een dramatisch familiegeheim. Mijn grootvader is in 1944 op niet-natuurlijke wijze aan zijn einde gekomen; ik vrees het ergste maar ik weet niet wat. Hanna heeft voor mij ook pogingen ondernomen om het vertrouwen van haar schoonmoeder te krijgen. Maar zij heeft er nooit iets uit gekregen, behalve dat mijn moeder aangaf dat ze mishandeld werd door de Joodse bewaaksters in haar kamperperiode. Nadien trouwde moeder met een man die ook fout was in de oorlog, al ik weet nog niet wat hij precies heeft uitgespookt. Wel weet ik dat hij lange periodes in verschillende gevangenissen heeft gezeten.

Soms heeft hij het erover, maar ik kan het beslist niet plaatsen. Als hij het heeft over die periode trekt moeder onmiddellijk de aandacht naar zich toe door mij aan te stoten en iets te vragen wat ik onbelangrijk vind. Ze gooit alles in strijd om het precaire onderwerp te vermijden. En mijn stiefvader? Hij is een hardwerkende man en doet als onbaatzuchtige vader en als grootvader geweldig zijn best voor een kind en kleinkinderen die niet van hem zijn. Het maakt hem niet uit, zijn loyaliteit ten opzichte van ons is aandoenlijk. Tot aan de dag van vandaag dragen we zijn naam en dat laten we maar zo. Later zal ik ontdekken dat hij zijn leven lang zijn eigen geheimen had. Het begint te motregen, Ik verlaat het kampterrein en loop terug naar het herinneringscentrum waar mijn auto geparkeerd staat. Met een leeg gevoel rij ik naar huis, ik verlang naar mijn warme kleine gezin. Geboorteplaats Westerbork, het staat voor altijd in mijn paspoort afgedrukt maar het is vooral op mijn ziel gegraveerd. Voor vandaag is het genoeg geweest. Wat heerlijk dat ik klassieke bandjes in de auto heb, zodat ik me even in mijn verdrietige stemming kan wentelen en kan nadenken over deze dag. In de drukte van een autoradio heb ik geen zin. Ik voel me een beetje stuk. Thuisgekomen heb ik de knop in mijn hoofd omgedraaid. Het is spitsuur in mijn gezinsleven, ik pas me aan de dagelijkse bezigheden. Tijdens het avondeten vertellen de kinderen over hun belevenissen op school en Hanna over haar werkdag. Ik controleer onderwijl in mijn agenda de drukkerijplanning voor komende nacht en de volgende morgen. Na het eten gaat de televisie zoals gewoonlijk aan. Ik hoor de kinderen tijdens de afwas in de keuken ruziën wie de beurt heeft met afdrogen.

4 Augustus 1990

Een paar dagen eerder had ik besloten deze week een vakantiedag op te nemen. We hebben geluk, het is prachtig zomerweer. Vroeg in de morgen laad ik onze fietsen op een fietsendrager die op de trekhaak van de auto is gemonteerd. We vertrekken richting Drenthe, naar kamp Westerbork.

Ik wil mijn vrouw Hanna de plaats laten zien waar ik geboren ben. Aangekomen bij de parkeerplaats van het herinneringscentrum halen we de fietsen van de drager af en we fietsen door het bos richting het kampterrein. Daar aangekomen zie ik dat er iets veranderd is. Overal staan stenen blokjes in rijen als eerbetoon voor alle geïnterneerde Joodse mensen die van hier zijn weggevoerd naar vernietigingskampen in Duitsland en Polen. Ik denk dat ik mijn emoties onder controle heb maar ik vecht weer tegen mijn tranen. We zetten onze fietsen op de standaard op slot, en onder de indruk wandelen wij stil over het terrein. Na een uurtje vinden wij dat het wel goed is geweest, we besluiten naar het plaatsje Westerbork te fietsen. Dat blijkt nog een behoorlijke fietstocht te zijn, het verrast mij dat het zover van het kamp aflight. In de gemeente Westerbork is het een gezellige drukte, het ruikt naar gebakken vis en er staan enkele marktkramen. We kopen een ijsje en rusten uit op een bank bij een grote zwerfkei vlak voor het gemeentehuis. We genieten van het mooie weer en de dorpsbedrijvigheid om ons heen, de dag kan niet stuk. Al likkend aan mijn ijsje kijk ik in gedachten naar de mooie grote boerenhoeve die als gemeentehuis is omgebouwd en plotseling krijg ik een inval. Als ik in het kamp ben geboren, dan moet ik toch in dat gemeentehuis aan de overkant ingeschreven staan? Ik besluit met Hanna naar binnen te gaan als ons ijs op is. Een vriendelijke blonde vrouw van ongeveer onze leeftijd vraagt vanachter de balie of zij ons kan helpen. Ik stel me kwetsbaar op en vertel dat mijn familie fout was in de oorlog, dat ze in het kamp Westerbork waren

geïnterneerd en dat ik daar geboren ben. Ik vraag omzichtig of het mogelijk is om mijn geboorteaangifte te zien. De vrouw ziet dat ik geëmotioneerd ben en ze stelt mij gerust met de opmerking dat haar familie ook fout was in de oorlog. Zij begrijpt wat er door me heen gaat! De gemeentearchivaris was op dat moment met vakantie, maar ze wil persoonlijk in het archief kijken wat ze voor me kan doen. Ze gaat naar achteren en komt enige minuten later met een boek terug. Op de balie zoeken wij naar mijn oude achternaam Oostering en mijn geboortedatum. En jawel, daar staat het! In prachtig schoonschrift is geschreven dat de geboorteaangifte gedaan is door Lammetje Kolk, van beroep vroedvrouw, werkzaam in het kamp Westerbork op de leeftijd van 53 jaar. Ik zie dat er een aanvullende correctie is bijgeschreven. Het is meer een doorhaling van de oude achternaam met daarboven de vermelding van de achternaam van mijn stiefvader Stijn Sandema. De aanvraag voor de naamsverandering is gedateerd op 3 augustus 1961. Ontroerd staar ik naar die paar regels als de vrouw me aanbiedt een fotokopie te maken. Dankbaar voor zoveel vriendelijkheid vragen wij wat de kosten van haar diensten zijn, maar ze wil daar niets van weten. Wat een verschil van benadering door zo'n gemeentehuis van een klein plaatsje vergeleken met het stadhuis van Haarlem. Na haar nogmaals bedankt te hebben, stappen wij onder de indruk en met de fotokopie naar buiten. Ik heb weer een puzzelstukje van mijn levensverhaal op zak. Het is inmiddels warm geworden en we willen er nog een fijne dag van te maken. We sluiten af met een bezoek aan museumdorp Orvelte.